

Boj proti rasovej diskriminácii

/// V článku 21, ktorý patrí do kapitoly „Rovnosť“ Charty základných práv Európskej únie sa zakazuje diskriminácia z dôvodov rasového alebo etnického pôvodu.

Súvislosti

Smernica o rasovej rovnosti (2000/43/ES) prijatá v roku 2000 priniesla významné zmeny spôsobu boja proti rasovej diskriminácii v Európskej únii. Pred prijatím smernice existovali podrobné pravidlá a mechanizmy zakazujúce rasovú diskrimináciu len v niekoľkých členských štátoch EÚ. Značná väčšina z nich musela vykonať výrazné zlepšenia, aby smernici vyhověla.

Kľúčové otázky

Prečo je dôležité bojovať proti rasovej diskriminácii?

Predsudky zamestnávateľov alebo tých, ktorí poskytujú služby, môžu iným brániť v tom, aby boli súčasťou spoločnosti, napríklad aby získali zamestnanie alebo si prenajali bývanie. Ak je predsudok založený na rasovom pôvode, môže to viesť k vylúčeniu celej etnickej menšiny. To spúšťa značnú reťazovú reakciu. V porovnaní

s väčšinovou populáciou príslušníci etnických menšín nesú obvykle väčšie riziko nezamestnanosti, pracujú v obmedzenom počte odvetví, ako napríklad stavebníctvo alebo poľnohospodárstvo, majú nižšiu úroveň vzdelania a horšie podmienky bývania.

O rasovú alebo etnickú diskrimináciu ide, keď:

- sa s osobou zaobchádza nepriaznivo (napr. nie je prijatá do zamestnania);
- v porovnaní s tým, ako sa zaobchádzalo alebo by sa zaobchádzalo s inými, ktorí sú v podobnej situácii;
- a dôvodom je jej rasový alebo etnický pôvod.

Čo je účelom smernice?

Smernica o rasovej rovnosti obsahuje ustanovenia, ktoré:

- chránia pred rasovou diskrimináciou v oblasti zamestnanosti pri využívaní systému sociálneho zabezpečenia alebo nákupe tovaru či využívaní služieb;
- obetiam diskriminácie umožňujú podávanie sťažnosti;
- umožňujú aby organizácie, ako napríklad mimovládne organizácie (MVO) a odborové zväzy, pomáhali obetiam diskriminácie obrátiť sa na súd;
- zabezpečujú, aby tí, ktorí porušujú zákony a dopúšťajú sa diskriminácie, boli primerane potrestaní;
- ukladajú vládam povinnosť zriadiť špecializované „orgány pre rovnaké zaobchádzanie“ na presadzovanie rovnosti;
- umožňujú vládam vytvárať pre menšiny, ktoré žijú v horších podmienkach, príležitosti na zlepšenie ich situácie;
- zabezpečujú, aby boli ľudia informovaní o svojich právach;
- podporujú spoluprácu medzi zamestnávateľmi a odborovými zväzmi v boji proti diskriminácii.

Aký účinok mala smernica na vnútroštátne právne predpisy?

Od všetkých členských štátov EÚ sa očakávalo, že zmenia svoje zákony tak, aby spĺňali požiadavky uvedené v smernici. Európska komisia však musela začať rokovania s vládami niektorých krajín, pretože mala za to, že sa nevykonali všetky potrebné legislatívne zmeny.

Takmer všetky členské štáty vytvorili orgány pre rovnaké zaobchádzanie, ako sa od nich vyžadovalo. Veľa členských štátov išlo ešte nad rámec toho, čo sa od nich vyžadovalo, a udelili orgánom pre rovnaké zaobchádzanie právomoci:

- riešiť sťažnosti obetí a vydávať rozhodnutia, napr. v Dánsku, Holandsku, Maďarsku a Rakúsku;
- viesť vyšetrovania v prípade výskytu prípadov údajnej diskriminácie, napr. vo Francúzsku a Švédsku;
- aby samotné tieto orgány podávali veci na súd, napr. v Belgicku, Írsku a Maďarsku.

Popri trestaní diskriminácie pôsobilo veľa členských štátov aktívne aj pri presadzovaní rovnosti. V Belgicku, Fínsku, Maďarsku, Spojenom kráľovstve a vo Švédsku existuje právna povinnosť kontrolovať a meniť existujúce politiky, ktoré môžu spôsobovať diskrimináciu a presadzovať rovnosť pri príprave nových politik. Niektoré členské štáty zaviedli projekty, ktoré súčasne zlepšujú prístup k vzdelávaniu, podmienky bývania a odbornú prípravu.

Mala smernica dosah na situáciu v praxi?

Nie je možné vykresliť celkový obraz pokroku dosiahnutého v boji proti rasovej diskriminácii. Hoci vlády zbierajú informácie o svojich obyvateľoch vo všeobecnosti, nemajú tendenciu v rámci týchto prieskumov zisťovať, ako konkrétne sa darí menšinám, to znamená, že nezberajú **štatistické údaje rozčlenené podľa etnickej príslušnosti**. Preto nie je možné opísať, či sa ich situácia v oblastiach, ako napríklad zamestnanie, bývanie alebo vzdelávanie, v priebehu času zlepšila.

V niektorých členských štátoch EÚ, ako Francúzsko, Nemecko a Portugalsko, je nezákonné zbierať štatistické údaje o rasových alebo etnických menšinách. Čiastočne je to spôsobené tým, že vlády sú presvedčené, že uvedenie informácie o tom, či je osoba príslušníkom menšiny, predstavuje zásah do súkromia. Z výskumu však vyplýva, že väčšina príslušníkov menšín je ochotná uviesť pri sčítaní ľudu informácie o svojej etnickej príslušnosti, ak sa tieto informácie poskytnú anonymne a použijú na boj proti diskriminácii.

Je problematické určiť aj to, ako často k diskriminácii dochádza. Nie všetky členské štáty EÚ vedú štatistiky o tom, koľko sťažností sa výslovne týka rasovej diskriminácie. V niektorých členských štátoch, kde sú tieto informácie k dispozícii, je podiel týchto sťažností extrémne vysoký, zatiaľ čo v iných je extrémne nízky. Môže to byť spôsobené rozdielmi v úrovni informovanosti o právnych predpisoch.

Ďalšie smerovanie

➤ **Absencia štatistických údajov** bráni vládám plne porozumieť, akým problémom čelia menšiny, ako ich možno vyriešiť a či sa dosiahlo zlepšenie.

Členské štáty by mali zvážiť zber štatistických údajov rozčlenených podľa etnickej príslušnosti, a pritom súčasne prijať opatrenia na dodržania právnych predpisov týkajúcich sa ochrany osobných údajov a súkromia.

➤ **Nízky počet sťažností.** V rámci výskumu sa zistilo, že v mnohých členských štátoch EÚ obeť diskriminácie nepodávajú sťažnosti. Zdá sa, že väčšina príslušníkov rasových alebo etnických menšín nevie, že majú právo na ochranu pred diskrimináciou. Okrem toho sa zdá, že veľká väčšina tých, ktorí sa stretli s diskrimináciou, nepodáva sťažnosti, pretože nevedia, kde majú sťažnosť podať, nepočuli o žiadnej organizácii, ktorá by im mohla pomôcť a nemyslia si, že by sa niečo zmenilo, ak by sťažnosť podali.

Orgány pre presadzovanie rovnosti by mali mať dostatok zdrojov na pomoc pri zvyšovaní informovanosti o právach a o tom, ako sťažnosť podať.

➤ **Výška odškodnenia** v prípadoch rasovej diskriminácie sa v jednotlivých členských štátoch EÚ značne líši. Zdá sa, že tieto rozdiely nemožno vysvetliť len rozdielmi v životných nákladoch v jednotlivých krajinách. Navyše výška odškodnenia nemusí byť dostatočne vysoká na to, aby odradila páchateľov alebo nahradila škodu spôsobenú obetiam.

Členské štáty EÚ by mali preskúmať úroveň odškodnenia za rasovú diskrimináciu s cieľom zabezpečiť jej primeranosť.

➤ **Súdna cesta** môže byť nákladná a časovo náročná. Hoci smernica umožňuje, aby organizácie ako sú MVO alebo odborové zväzy pomáhali obetiam pri podávaní sťažností, v niektorých prípadoch sú pravidlá o tom, ktoré organizácie sa môžu obrátiť sa na súd, obmedzujúce. Finančné prostriedky z verejných zdrojov, ktoré majú tieto organizácie k dispozícii, tiež obmedzujú počet prípadov, s ktorými môžu pomôcť.

Členské štáty by mohli uľahčiť organizáciám poskytovanie pomoci obetiam tým, že zmiernia reštriktívne pravidlá a poskytnú im viac finančných prostriedkov. Mohli by tiež udeliť orgánom pre presadzovanie rovnosti právomoc rozhodovať o sťažnostiach a o výške náhrad ako alternatívu k riešeniu prípadu súdnou cestou.

➤ **Znevýhodnené postavenie menšín je spôsobené niekoľkými navzájom súvisiacimi problémami, ktoré nemožno vyriešiť len obrátením sa na súd.** Príslušníci menšinových skupín často žijú v zlých podmienkach z dôvodu ich zlej ekonomickej situácie. Často nemajú dobrý prístup na trhy práce alebo k verejným službám, ako napríklad k zdravotnej starostlivosti a vzdelávaniu. Tieto jednotlivé faktory pôsobia navzájom a ich výsledkom je situácia, v ktorej tieto osoby môžu len veľmi ťažko zlepšiť svoje postavenie. Je jednoducho nemožné vyriešiť tieto problémy obrátením sa na súd a vyplatením odškodného.

Členské štáty by mali zvážiť prijatie opatrení, ktoré by súčasne riešili potreby týkajúce sa bývania, vzdelávania a zdravotnej starostlivosti znevýhodnených menšín.

Ďalšie informácie:

Agentúra FRA uverejnila dve správy o smernici o rasovej rovnosti:

- *The Racial Equality Directive: application and challenges* (Smernica o rasovej rovnosti: uplatňovanie a výzvy) (január 2012)

- *The impact of the Racial Equality Directive: Views of trade unions and employers in the European Union* (Vplyv smernice o rasovej rovnosti: názory odborových zväzov a zamestnávateľov v Európskej únii) (október 2010)

Obidve správy sú k dispozícii na webovej stránke agentúry FRA:

http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm